

بررسی جریان دانشی و محتوایی مقالات دو فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷

یونس نوبخت*^۱، مریم نوبخت^۲

مطالعات دانش‌شناسی

سال ششم، شماره ۲۳، تابستان ۹۹، ص ۱۹ تا ۳۶

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۲/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۱/۲۹

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی جریان دانشی و محتوایی دو فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری به‌عنوان یکی از بهترین نشریات علمی حوزه دانش حسابداری در ایران، از ابتدای سال انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ بود. این مطالعه از نوع علم‌سنجی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مقالات منتشرشده در مجله بود که همگی به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند (۱۷۰ = N). داده‌های پژوهش نیز با به‌کارگیری ابزار سیاهه و آرسی گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار اکسل مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد؛ در ۱۷۰ مقاله منتشرشده در طی این سال‌ها، ۴۱۷ نویسنده مشارکت داشته‌اند که از این تعداد ۳۵۴ نفر را مردان و ۶۳ نفر را زنان تشکیل داده‌اند. با در نظر گرفتن سطح تحصیلی و مرتبه علمی نویسندگان؛ کارشناسان ارشد با ۳۳ درصد و استادیاران با ۲۹ درصد، در صدر جدول نویسندگان قرار دارند. در عین حال ۳ درصد مقالات، تک نویسنده‌ای و ۹۷ درصد حاصل کارگروهی بوده است. در بین دانشگاه‌ها و مراکز علمی، دانشگاه شیراز با ۴۸ عنوان مقاله در رتبه اول و دانشگاه اصفهان با ۱۵ عنوان مقاله در رتبه دوم قرار گرفته است. از نظر گرایش موضوعی، ۷۹ درصد از آثار منتشرشده در حوزه حسابداری مالی بوده و حسابرسی با ۱۱ درصد در رتبه بعدی قرار گرفته است. از مجموع ۵۸۶۴ منبع مورد استناد در مقالات، ۷۲ درصد منابع به زبان انگلیسی و ۲۸ درصد به زبان فارسی بوده است. نتایج پژوهش نشان داد؛ بیشترین تعداد مقالات منتشرشده مربوط به موضوع حسابداری مالی بوده و سهم سایر موضوعات اندک است. از طرف دیگر، ارزیابی استنادات مقالات نیز نشان می‌دهد که بیشتر پژوهشگران به منابع لاتین استناد نموده‌اند تا به منابع فارسی؛ بنابراین ضروری است دست‌اندرکاران این حوزه ضمن تنوع‌بخشی در پذیرش موضوعات مختلف حسابداری، با اتخاذ تدابیری، از جمله تشویق و ترغیب پژوهشگران جوان، راه را برای انتشار مقالات بکر و جدید پژوهشگران داخلی باز نمایند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، دانش حسابداری، دو فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری، علم‌سنجی

۱. *دکتری مالی و حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سلجوق، کُتیا، ترکیه،

y.nobaxt@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری، مالی، دانشکده مدیریت، دانشگاه استانبول، استانبول، nobaxt.tabriz@yahoo.com

مقدمه

امروزه گسترش دانش و تولید علم تا حد زیادی از طریق انتشارات علمی و عرضه آن به صحنه‌های بین‌المللی علم صورت می‌پذیرد. انتشارات علمی به‌عنوان آئینه تمام‌نمای سطح دانش و اطلاعات تخصصی و فنی عمل می‌کنند و در نظام پیچیده تبادلات علمی و فنی و تقسیم دانش تولیدشده بین جوامع مختلف، نقش زیر بنایی دارند. در مسیر تحول و تطور نظام‌های علمی، دنیای امروز به نقطه‌ای رسیده است که در آن دانش هر کشور زبان و ابزار حضور او در صحنه‌های بین‌المللی علم است.

از سوی دیگر توسعه‌یافتگی و پرداختن به تولید علم و فعالیت‌های پژوهشی طوری به هم گره خورده‌اند که نمی‌توان آن‌ها را جدا از هم تصور کرد. تعریف نوین توسعه بر مبنای پژوهش در ادبیات اقتصادی، بیانگر نقش و اهمیت تحقیقات در توسعه اقتصادی کشورهاست (اعتمادی و فخاری، ۱۳۸۳). لذا، قابل‌تصور نیست که کشوری تمایل داشته باشد به پیشرفت‌های جهانی نائل آید ولی به توسعه علمی خود نپردازد. حال آنکه کشورها ناگزیر به پیمودن این مسیر هستند، بنابراین ضروری است که فعالیت‌های علمی و پژوهشی دست‌اندرکاران این حرکت مورد ارزیابی و بررسی قرار گیرد تا آثار ارزشمندتر از آثار کم‌اهمیت متمایز گردد (عصاره، ۱۳۸۹).

با عنایت به مطالب فوق و با توجه به اینکه نشریه‌های تخصصی، وسیله‌ای مهم و علمی برای توسعه علم و دانش شناخته می‌شوند و کیفیت و کمیت آن‌ها می‌تواند به‌عنوان شاخصی برای سنجش میزان فعالیت‌های علمی در کشور یا جامعه‌ای خاص مورد استفاده قرار گیرد. لذا لازم است مورد ارزیابی دقیق علمی قرار گیرند. یکی از راه‌های بررسی و ارزیابی نشریه‌های مذکور، تحلیل محتوا و دسته‌بندی موضوعی مقاله‌ها و شناخت نوع مطالب منتشرشده در آن‌هاست. بدین ترتیب، ضمن شناسایی مسائل آن حوزه در یک دوره زمانی، زمینه برای هدفمند کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی فراهم می‌گردد و به شناسایی ضعف‌ها و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی منجر می‌شود. از آنجایی که بلوغ، پویایی و نواندیشی هر رشته علمی با توجه به فعالیت‌های پژوهشی آن رشته سنجیده می‌شود (رشیدی آشتیانی و حسن لاریجانی، ۱۳۹۰) و با عنایت بر این که دانش حسابداری به‌عنوان دانش کاربردی در تصمیم‌گیری‌های زیرساختی و

برنامه‌ریزی اقتصادی و مالی در سطح خرد و کلان، نقش اساسی داشته و رابطه نزدیکی بین پیشرفت حسابداری و توسعه هر کشور وجود دارد (اعتمادی و فخاری، ۱۳۸۳)، لذا لازم است از دانش تولیدشده در این حوزه ارزیابی‌های دقیقی به عمل آید.

با توجه به مطالب ذکرشده، این پژوهش درصدد بررسی محتوای مقالات منتشرشده در دو فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نشریات تخصصی در حوزه دانش حسابداری در ایران است و انتظار می‌رود تا ضمن تحلیل محتوای موضوعی مقالات منتشرشده در این فصلنامه، بتوان چارچوب منسجمی از وضعیت موجود پژوهش‌های حسابداری و همچنین زمینه‌هایی را که مستعد بررسی و توجه بیشتر پژوهشگران است را شناسایی نمود. مجله پیشرفت‌های حسابداری نشریه علمی تخصصی دانشگاه شیراز است که با امتیاز علمی پژوهشی از سال ۱۳۸۴ تاکنون تقریباً به‌طور منظم در حال انتشار است و در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) نمایه شده و یکی از بهترین نشریات حوزه دانش حسابداری در این پایگاه نیز محسوب می‌گردد. بر اساس شناسنامه این نشریه، هدف از انتشار آن؛ بسترسازی پژوهشی برای شناخت دقیق‌تر مسائل حسابداری و مالی است. از این رو هرگونه مقاله‌ای که در یکی از زمینه‌های حسابداری مدیریت، حسابداری مالی، حسابرسی، بورس اوراق بهادار، حسابداری دولتی و سایر زمینه‌های نوین حسابداری نوشته شود و پژوهشی بدیع و ارزشمند باشد برای انتشار در مجله مورد بررسی قرار می‌گیرد.

تحلیل محتوا از روش‌های عمده مشاهده اسنادی است که به‌وسیله آن می‌توان، متون، اسناد، مدارک و درواقع هر نوع سند ثبت و مطلب ضبط‌شده‌ای را خواه مربوط به گذشته و خواه مربوط به زمان حال، مورد ارزیابی و تحلیلی منظم‌تر، دقیق‌تر و از همه مهم‌تر با درجات بالاتری از پایایی قرار داد. در این روش پژوهشگران به آزمون دست آورده‌ای ارتباطات اجتماعی انسان‌ها که نوعاً از جنس اسناد و مدارک (نانوشته و نوشته) هستند، می‌پردازند (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۵).

بدین ترتیب، تحلیل محتوا هم روشی برای تحلیل داده‌ها و هم روش مشاهده اسناد است، اما به‌جای مشاهده مستقیم رفتار مردم یا پرسش در مورد آن، به ارتباط‌هایی که آنان به وجود آورده و پیام‌هایی را که ردوبدل کرده‌اند، توجه و آن را مورد پرسش و ارزیابی قرار می‌دهد (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵).

در یک طبقه‌بندی کلی، معمولاً روش‌های متفاوت تحلیل محتوا به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: روش‌های کمی و روش‌های کیفی. در روش‌های کمی، به‌طور معمول مقدار زیادی از داده‌ها به‌صورت مختصر تحلیل می‌شوند، در این روش می‌توان مجموعه‌ای از اسناد و یا متون را استخراج، شمارش و طبقه‌بندی کرد. در روش‌های کیفی، مقدار کمی داده‌های مرکب و مفصل تحلیل می‌شوند و پایه‌ی واحد اطلاعاتی، ظهور یا غیبت یک خصیصه است (فاضلی، ۱۳۷۶).

بررسی و تحلیل محتوای پژوهش‌ها در زمره مطالعات علم‌سنجی قرار می‌گیرد. افرادی همچون بک در همان نخستین دهه‌های رواج علم‌سنجی بیان داشتند که علم‌سنجی قادر است به توازن میان بودجه و هزینه‌های جاری اقتصادی کمک کند و کارآیی پژوهش‌های مختلف را افزایش دهد. در واقع بر اثر همین تلاش‌ها و بینش‌ها بود که در بسیاری از کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، استفاده از تحلیل‌های ارزیابانه علم‌سنجی به سرعت در دستور کار محافل اصلی سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری علم و فناوری قرار گرفته است (نوروزی چاکلی، ۱۳۹۰). به عبارتی این‌گونه مطالعات می‌تواند مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های راهبردی در انجام پژوهش‌های حوزه در سطح کلان باشد.

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، در ایران پژوهش‌های مشابهی بدین شکل و به‌صورت خاص و موردی در مورد مجلات حسابداری انجام نشده است. پژوهش‌های داخلی در این زمینه بیشتر به‌صورت بررسی مجموعه‌ای از مجلات، مقایسه محتوایی و موضوعی بین مجلات و یا بررسی موضوعی حسابداری و حسابداری بوده است. در ادامه به برخی از پژوهش‌هایی که به‌صورت غیرمستقیم با موضوع این پژوهش در ارتباط هستند، اشاره شده است.

نویخت (۱۳۹۸) در پژوهشی تولیدات علمی حوزه موضوعی اخلاق در حسابداری را در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، در ۱۴۵ عنوان مقاله منتشرشده در طی این سال‌ها، ۳۱۸ نویسنده مشارکت داشته‌اند. در بین مراکز آموزشی و پژوهشی نیز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات با ۱۷ مقاله در رتبه اول قرار گرفته است. همچنین بیشترین گرایش موضوعی مقالات، موضوع اخلاق حرفه‌ای با ۲۱ مقاله و از مجموع ۳۲۸۸ منبع مورد استناد در مقالات، ۷۲ درصد منابع به زبان انگلیسی و ۲۸ درصد به زبان فارسی بوده است.

نوبخت (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان تحلیل محتوای پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران، به تحلیل محتوای موضوعی پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران پرداخته است. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد؛ عمده این تحقیقات به ترتیب در حوزه‌های حسابداری مالی (۶۹)، حسابرسی (۵۹) و حسابداری مدیریت (۲۸) بوده است. حوزه‌های سیستم‌های اطلاعاتی و مالیات نیز هر کدام تنها با یک عنوان مقاله در رتبه‌های بعدی قرار دارند. علاوه بر این، بررسی سطوح چهارگانه پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران حاکی است؛ تحقیقات مرتبط با سطح اشخاص با ۸۵ و شرایط محیطی با ۸۳ عنوان مقاله در رتبه‌های نخست علاقه‌مندی محققان ایرانی قرار دارند و پژوهش‌های مرتبط با سطوح سازمان‌ها و گروه‌ها به ترتیب با ۳۳ و ۲۱ عنوان مقاله در رتبه‌های بعدی هستند.

مرادی و صفی‌خانی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی پژوهش‌های حسابداری بخش عمومی در ایران و جهت‌گیری تحقیقات آتی آن پرداختند. نتایج تحقیقات ایشان نشان می‌دهد سهم تحقیقات حسابداری بخش عمومی در ۲۱ نشریه بررسی شده ۳ درصد است. در این بین، نشریه‌های دانش حسابرسی و حسابداری سلامت جزء نشریه‌های پیشرو در این زمینه بوده‌اند. قلمرو مکانی بیشتر این تحقیقات، دولت، دانشگاه‌ها و شهرداری‌ها بوده و همچنین در بیش از ۶۰ درصد این تحقیقات از روش پیمایشی استفاده شده است. از دیگر نتایج این پژوهش اینکه، موضوعاتی نظیر حسابداری تعهدی و بودجه‌بندی، بیشتر در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته و حوزه‌های حسابداری مالی، گزارشگری، حسابداری مدیریت، بودجه‌بندی، حسابرسی مالی و عملکرد، پاسخگویی و مدیریت مالی به ترتیب بیشتر مستعد تحقیق تشخیص داده شده‌اند.

گرامی‌راد و همکاران (۱۳۹۳) در تحلیلی به بررسی محتوای مقالات حسابداری و مالی در نشریه‌های علمی پژوهشی این حوزه پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد؛ در طی سال‌های موردبررسی ۱۲۴۱ مقاله در مجلات مذکور به چاپ رسیده که در سال‌های اولیه رشد دو و سه برابری داشته و در سال‌های بعدی نیز رشد انتشار مقالات صعودی بوده است. در بین دانشگاه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی با ۲۵۷ مقاله در رتبه اول و دانشگاه تهران با ۱۷۵ مقاله در رتبه دوم قرار گرفت. همچنین رهنمای رودپشتی، رحمانی و کردستانی پرکارترین نویسندگان، طی بازه زمانی مورد مطالعه بوده است، این در حالی است که ۱۲۹۹ نفر (۴۵

درصد) از محققان، سالی یک مقاله هم منتشر نکرده‌اند. از نظر گرایش موضوعی مقالات، بیش از نیمی از آثار منتشره (۵۳ درصد) در حوزه حسابداری مالی بوده و علوم مالی با ۲۷ درصد و حسابداری با ۸ درصد در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند.

یورک‌کنی و لارسن^۱ (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای توسعه پژوهش‌های حسابداری بین‌المللی را در مجلات معتبر این حوزه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دادند. نتایج پژوهش ایشان نشان می‌دهد؛ تغییرات چشمگیری در درصد تعلق نویسندگان به کشورهای مختلف دیده می‌شود. در این پژوهش‌ها پژوهشگران ایالات متحده ۵۸ درصد از مجموع تعداد نویسندگان را به خود اختصاص داده و کشورهای هم‌چون استرالیا، انگلستان، چین به همراه نویسندگانی از اروپا با ۳۷ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند، این در حالی است که بیش از نیمی از مقالات تک نویسنده و مابقی با همکاری گروهی نوشته شده است. در نهایت بررسی استنادات و دیگر تحلیل‌ها حاکی از کمک قابل توجه این مقالات به پیشرفت تحقیقات حسابداری بین‌المللی بوده است.

اپاستولو و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، در پژوهشی به بررسی و تحلیل محتوای ۱۰۸ مقاله منتشر شده در شش نشریه بین‌المللی آموزش حسابداری در سال ۲۰۱۶ و مقایسه آن‌ها با مقالات منتشر شده در طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۴ در همین نشریات پرداختند. در این مطالعه، مقالات در پنج بخش برنامه درسی و آموزش، آموزش محتوا، تکنولوژی آموزشی، دانشجویان و دانشکده‌های حسابداری مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش نشان داد؛ بیشترین کاهش در تعداد مقالات، با تولید ۱۳ درصد از کل مقالات در بخش آموزش محتوا و بیشترین افزایش نیز مربوط به موضوع دانشجویان با تولید ۳۳ درصد از کل مقالات بوده است. مقالات مرتبط با برنامه درسی و آموزش ۲۶ درصد و تکنولوژی آموزشی نیز ۱۲ درصد از کل تولیدات را به خود اختصاص داده‌اند که در این زمینه نسبت به سال‌های مورد مقایسه تفاوت چندانی مشاهده نگردیده است. مقالات مرتبط با دانشکده‌های حسابداری نیز با ۱۶ درصد از کل مقالات آموزش حسابداری، نسبت به سال ۲۰۱۵ با کاهش ۸ درصدی و نسبت به سال ۲۰۱۴ با افزایش ۱ درصدی روبرو بوده است.

1. YorkKenny & Larson
2. Apostolou et al

نتایج تحقیقات ارسریم^۱ (۲۰۱۶) که به بررسی و تحلیل محتوای مجلات حسابرسی در ترکیه پرداخته است حاکی است، بیش از ۵۰ درصد مقالات منتشر شده در این مجلات خارج از حیطه موضوعی حسابرسی بوده و در ۳۵ درصد مقالات اصلاً به موضوع حسابرسی در ترکیه پرداخته نشده است. علاوه بر این در نوع‌شناسی گرایش‌های تحقیقات مشخص شد که ۶۵ درصد مقالات، توصیفی تحلیلی و ۳۵ درصد از مقالات پژوهش‌های تجربی بوده است. همچنین در ۵ سال اخیر مقالات توصیفی تحلیلی بیشتر مورد توجه پژوهشگران قرار داشته است.

جمع‌بندی بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، تحقیقات مرتبط در سال‌های اخیر، اغلب از چارچوب معینی برای طبقه‌بندی مقالات بهره برده‌اند و به کمک آن به تحلیل مطالعات پرداخته‌اند. در این چارچوب، تحقیقات بر اساس معیارهای مختلفی دسته‌بندی شده‌اند که عبارت‌اند از: توزیع فراوانی مقالات، میزان مشارکت زنان و مردان، سهم هریک از سطوح و مرتبه‌های مختلف علمی، میزان مشارکت علمی محققان، سهم هریک از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی-پژوهشی، نویسندگان پر تولید، گرایش موضوعی مقالات و زبان مورد استناد در منابع. بدین ترتیب، در پژوهش حاضر نیز از این رویکرد و طبقه‌بندی در تحلیل محتوای مقالات استفاده می‌گردد.

با توجه به مطالب ذکر شده، سؤال‌های پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شوند:

- توزیع فراوانی مقالات منتشر شده در مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چگونه است؟
- میزان مشارکت زنان و مردان در تولید مقالات مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چگونه است؟
- سهم هریک از سطوح و مرتبه‌های علمی در تولید مقالات مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چقدر بوده است؟
- میزان مشارکت علمی پژوهشگران در تولید آثار منتشر شده در مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چقدر است؟

- سهم هریک از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید دانش حسابداری در مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چگونه بوده است؟
- نویسندگان پر تولید حوزه دانش حسابداری در مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چه کسانی هستند؟
- گرایش موضوعی مقالات منتشر شده در مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چگونه است؟
- زبان مورد استناد در منابع مجله از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۷ چگونه است؟

روش

این پژوهش از نوع علم‌سنجی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مقالات منتشر شده در مجله است که همگی به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند ($N = 170$). همچنین برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از سیاهه و آرسی محقق ساخته استفاده و در تحلیل داده‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی نظیر؛ دسته‌بندی داده‌ها برحسب توزیع فراوانی، درصد فراوانی و رسم جداول و نمودارها استفاده گردیده است. کلیه اطلاعات کتاب‌شناختی مقالات اعم از؛ سال، دوره، شماره، عنوان، مشخصات پدیدآورنده(ها)، رتبه علمی و وابستگی سازمانی آن‌ها و میزان مشارکت علمی و همچنین اطلاعات محتوایی شامل؛ گرایش‌های موضوعی، تعداد استنادات و زبان مورد استناد در سیاهه و آرسی وارد و اطلاعات به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار Excel مورد تجزیه و تحلیل دقیق آماری قرار گرفت. دوره زمانی پژوهش ۱۲ ساله و از ابتدای انتشار مجله تا پایان سال ۱۳۹۷ بوده است.

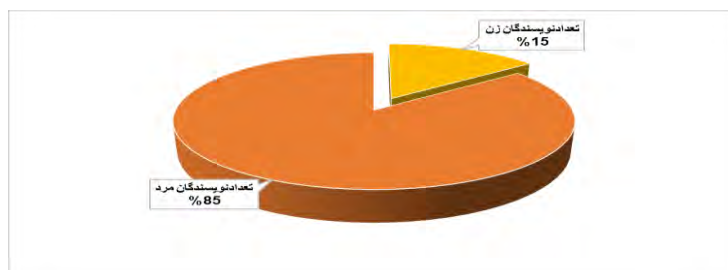
یافته‌ها

سؤال اول به بررسی توزیع فراوانی مقالات منتشر شده در دوره زمانی مورد مطالعه اختصاص یافته است که جدول شماره یک توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع فراوانی مقالات منتشرشده در بازه زمانی پژوهش

سال انتشار	فراوانی	درصد
۱۳۸۴	۱۳	۷/۶٪
۱۳۸۶	۹	۵/۳٪
۱۳۸۸	۱۲	۷/۱٪
۱۳۸۹	۱۶	۹/۴٪
۱۳۹۰	۱۴	۸/۲٪
۱۳۹۱	۱۳	۷/۶٪
۱۳۹۲	۱۵	۸/۸٪
۱۳۹۳	۱۴	۸/۲٪
۱۳۹۴	۱۶	۹/۴٪
۱۳۹۵	۱۵	۸/۸٪
۱۳۹۶	۱۳	۷/۶٪
۱۳۹۷	۲۰	۱۱/۸٪
مجموع	۱۷۰	۱۰۰٪

همان‌طور که داده‌های جدول شماره یک نشان می‌دهد؛ سال ۱۳۹۷ با ۲۰ عنوان و ۱۱/۸ درصد از کل مقالات، بیشترین تعداد مقالات منتشرشده را به خود اختصاص داده است. کمترین تعداد مقالات چاپ‌شده نیز مربوط به سال ۱۳۸۶ با ۹ عنوان و ۵/۳ درصد از کل مقالات بوده است. دقت در ارقام جدول نشان می‌دهد که روند چاپ مقالات در مجله علی‌رغم متوقف شدن آن در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷، در سال‌های بعدی به‌طور منظم پیگیری شده، به‌طوری که همه‌ساله به‌طور میانگین در حدود ۱۵ مقاله در مجله به چاپ رسیده است. پرسش دوم به تعیین سهم زنان و مردان در انتشار مقالات اختصاص یافته بود که نمودار زیر اطلاعات آماری آن را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. توزیع فراوانی جنسیت نویسندگان مقالات

به‌طور کلی ۴۱۷ پژوهشگر در نوشتن این مقالات نقش داشتند که از این تعداد، ۳۵۴ نفر مرد (۸۵ درصد) و ۶۳ نفر زن (۱۵ درصد) بوده است که در نمودار شماره یک نمایش داده شده است.

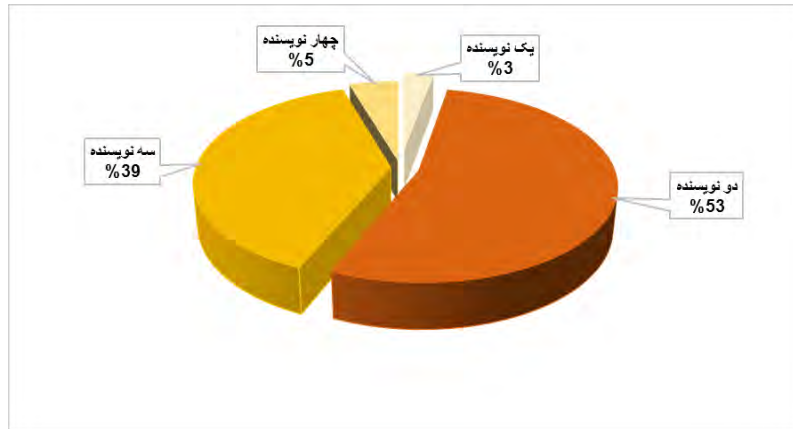
سؤال سوم به تعیین سهم هریک از سطوح و مرتبه‌های علمی اعم از کارشناسی ارشد، دانشجویان دکتری، استادیاران، دانشیاران و استادان در انتشار مقالات اختصاص یافته است که جدول شماره دو سهم هر گروه را نمایش می‌دهد.

جدول ۲. توزیع فراوانی نویسندگان مقالات بر اساس سطح و مرتبه‌های علمی

سطح تحصیلی و مرتبه علمی	فراوانی	درصد
کارشناسی ارشد	۱۳۸	۳۳/۱٪
استادیار	۱۲۱	۲۹٪
دانشیار	۷۵	۱۸٪
دانشجوی دکتری	۵۸	۱۳/۹٪
استاد	۲۵	۶٪
مجموع	۴۱۷	۱۰۰٪

همان‌طور که داده‌های جدول شماره سه نشان می‌دهد، از مجموع ۴۱۷ محقق مشارکت‌کننده در انتشار مقالات، به ترتیب؛ ۱۳۸ نفر (۳۳/۱ درصد) کارشناس ارشد، ۱۲۱ نفر (۲۹ درصد) استادیار، ۷۵ نفر (۱۸ درصد) دانشیار، ۵۸ نفر (۱۳/۲ درصد) دانشجوی دکتری و ۲۵ نفر (۶ درصد) استاد بودند؛ بنابراین داده‌های جدول حاکی از آن است که از بین اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، استادیاران در رتبه اول، دانشیاران در رتبه دوم و استادان در رتبه سوم قرار دارند. نکته جالب توجه در این بخش، قرار گرفتن کارشناسان ارشد در رتبه اول و استادان در رتبه آخر جدول توزیع پراکندگی نویسندگان مقالات است.

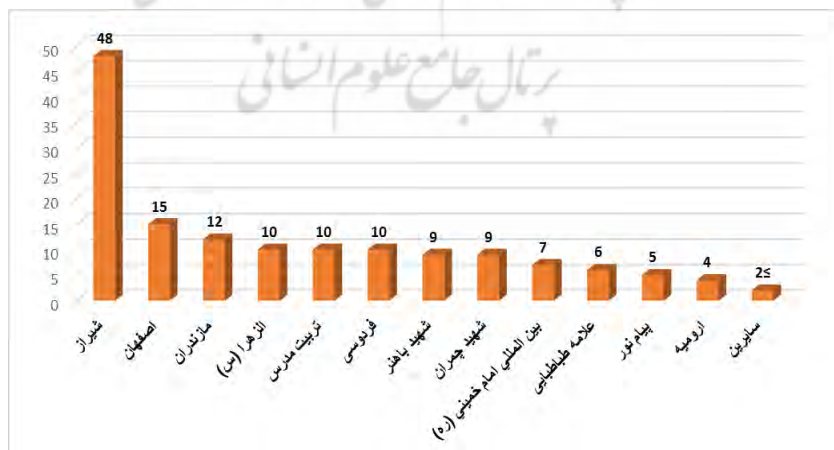
پرسش چهارم به بررسی میزان مشارکت علمی محققان در انتشار مقالات اختصاص یافته بود که نمودار شماره دو داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

نمودار ۲. میزان مشارکت علمی نویسندگان در انتشار مقالات

همان طور که در نمودار شماره دو قابل مشاهده است، ۵۳ درصد از مقالات توسط دو نویسنده، ۳۹ درصد با سه نویسنده و ۵ درصد نیز با همکاری بیش از سه نفر نوشته شده‌اند. همچنین ۳ درصد از مقالات نیز توسط یک نویسنده نوشته شده است. به عبارت دیگر، ۹۷ درصد آثار با مشارکت گروهی نوشته شده‌اند و سهم آثار انفرادی تنها ۳ درصد است. از ۹۳ درصد مشارکت گروهی نیز؛ ۹۴ درصد حاصل مشارکت اساتید با دانشجویان، ۲ درصد مابین دانشجویان و ۴ درصد نیز حاصل کار گروهی بین اساتید بوده است.

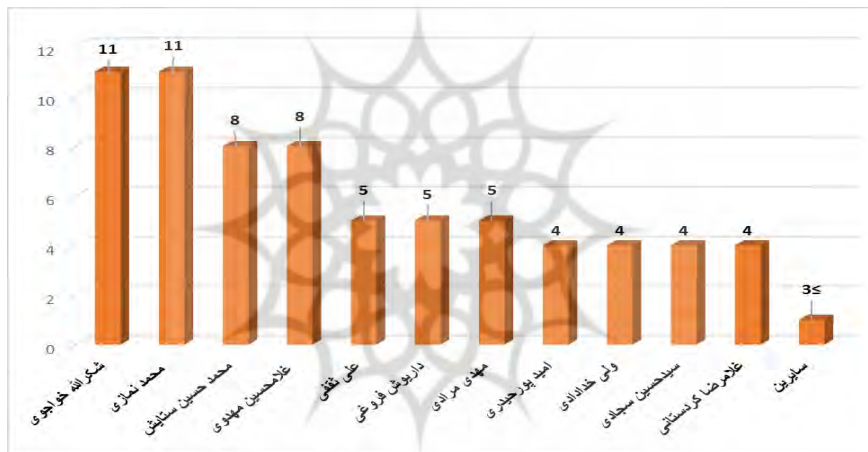
سؤال پنجم به بررسی نقش هر کدام از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید مقالات اختصاص یافته بود. نمودار شماره سه سهم هر کدام از آن‌ها را در انتشار مقالات نشان می‌دهد.

نمودار ۳. میزان مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید مقالات

همان‌طور که نمودار شماره سه نشان می‌دهد، دانشگاه شیراز با ۴۸ عنوان مقاله در رتبه اول، دانشگاه اصفهان با ۱۵ و دانشگاه مازندران با ۱۲ عنوان مقاله در رتبه سوم قرار گرفته‌اند. نکته جالب توجه در این بخش، تعداد اندک مقالات منتشرشده از طرف واحدهای مختلف دانشگاه آزاد اسلامی در این مجله است. به طوری که هیچ کدام از واحدهای آن در بین ۱۲ دانشگاه اول قرار ندارند.

پرسش ششم به تعیین سهم هریک از نویسندگان پرتولید حوزه دانش حسابداری در مجله اختصاص یافته بود که نمودار شماره چهار، نویسندگان پرتولید این حوزه را با تعداد آثارشان نشان می‌دهد.

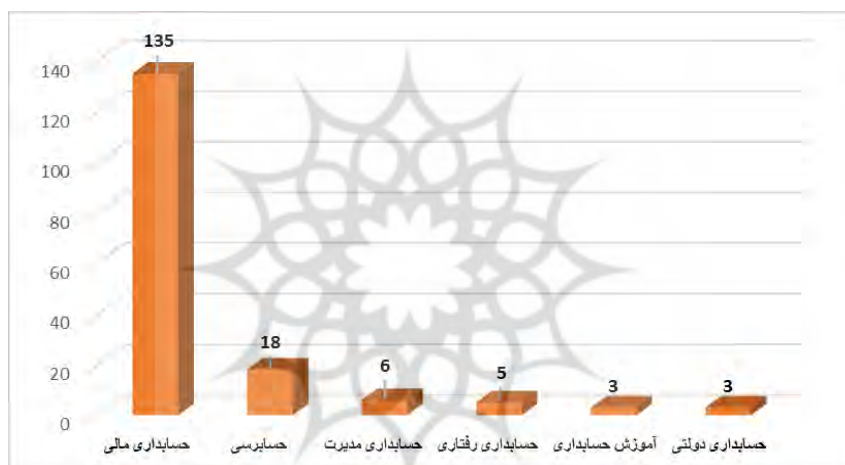

نمودار ۴. رتبه‌بندی نویسندگان تولیدات علمی جامعه آماری پژوهش

همان‌طور که در نمودار شماره چهار نمایان است، شکرالله خواجهی به همراه محمد نمازی با مشارکت در انتشار ۱۱ عنوان مقاله در رتبه اول و غلامحسین مهدوی نیز به همراه محمدحسین ستایش با مشارکت در انتشار ۸ عنوان مقاله در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. به طور کلی ۱۱ نفر اولی که بیشترین تعداد مقالات انتشار یافته را به خود اختصاص داده‌اند در مجموع ۴۰ درصد کل مقالات مجله را منتشر نموده‌اند. از این ۱۱ نفر نیز ۴ نفر اول از اعضای هیئت علمی دانشگاه شیراز می‌باشند.

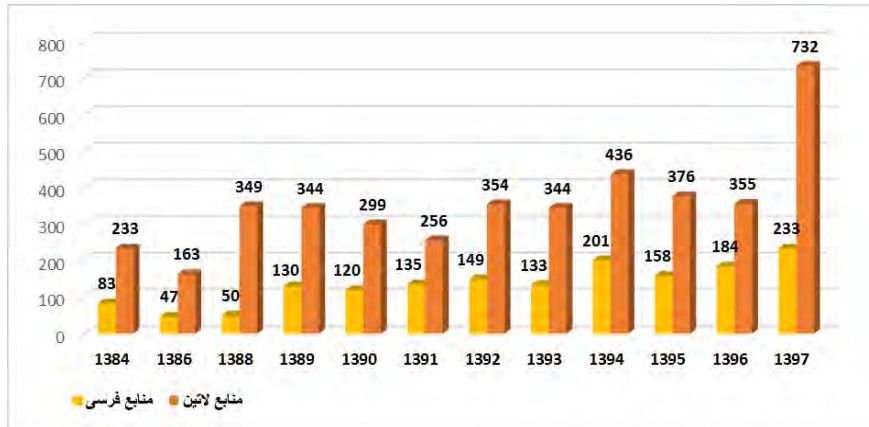
سؤال هفتم به بررسی گرایش موضوعی مقالات اختصاص یافته بود. اغلب پژوهشگران این حوزه، تحقیقات حسابداری را در پنج گروه حسابداری مالی، حسابرسی، حسابداری

مدیریت، آموزش حسابداری و حسابداری دولتی طبقه‌بندی و مورد بررسی قرار داده‌اند. در این مقاله، با توجه به اهمیت و همچنین توجه پژوهشگران به تحقیقات حسابداری رفتاری در سال‌های اخیر، با اضافه نمودن این پژوهش‌ها به طبقه‌بندی معمول، مقالات در شش گروه حسابداری مالی، حسابرسی، حسابداری مدیریت، آموزش حسابداری، حسابداری دولتی و حسابداری رفتاری طبقه‌بندی و مورد مطالعه قرار گرفت. مبنای تعیین گرایش موضوعی مقالات نیز عمدتاً عنوان‌ها، چکیده، کلیدواژه‌ها و در نهایت بررسی اجمالی متن مقالات بوده است. نمودار شماره پنج داده‌های آماری گرایش موضوعی مقالات را نشان می‌دهد.

نمودار ۵: توزیع فراوانی گرایش‌های موضوعی مقالات

همان‌طور که داده‌های نمودار ۵ نشان می‌دهد، ۷۹/۴ درصد از آثار منتشر شده در حوزه حسابداری مالی بوده، حسابرسی با ۱۰/۶ درصد و حسابداری مدیریت با ۳/۵ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تمرکز اصلی مجله بر روی مقالات مرتبط با حسابداری مالی بوده و سایر موضوعات در حاشیه قرار گرفته‌اند. پرسش هشتم به بررسی زبان مورد استناد در منابع مجله می‌پردازد که نمودار شماره شش توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۶. توزیع فراوانی میزان استناد بر اساس زبان مورد استناد

همان‌طور که نمودار شماره شش نشان می‌دهد در تمام سال‌های انتشار مجله، استنادات مقالات اکثراً به منابع لاتین بوده است تا به منابع فارسی. نتیجه بررسی استنادها نشان می‌دهد که از مجموع ۵۸۶۴ منبع مورد استناد، ۷۲/۳ درصد به منابع لاتین و تنها ۲۷/۷ درصد به منابع فارسی اختصاص داشته است؛ بنابراین در مجموع، زبان انگلیسی‌زبان غالب مورد استناد در مقالات مجله است. از طرف دیگر به‌طور میانگین، در هر مقاله از ۹/۶ منبع فارسی و ۲۵/۱ منبع لاتین مورد استناد قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

دو فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری یکی از نشریات معتبر حوزه دانش حسابداری در ایران است که انتظار می‌رود محتوای مقالات این نشریه انعکاس‌دهنده پژوهش‌های جدید در این حوزه و نیز دربردارنده گرایش‌ها و موضوعات بنیادین و بیانگر اولویت‌های موضوعی در حوزه دانش حسابداری در ایران باشد. از این‌رو در این پژوهش سعی شد محتوای اطلاعاتی این مجله بررسی و ارزیابی گردد تا بر این اساس بتوان در مورد مهم‌ترین موضوعاتی که در حال حاضر مورد توجه بوده، نقاط ضعف و کاستی‌ها، همچنین نیازهای پژوهشی مربوط این حوزه را موردسنجش قرار داد و با برنامه‌ریزی دقیق و ارائه راهکارهای مؤثر در جهت عمق بخشیدن به مقالات علمی و نیز کاربردی‌تر نمودن آن‌ها گام‌های مؤثرتری برداشت.

بدین ترتیب در بررسی جنسیت نویسندگان مجله این نتیجه حاصل گردید که از مجموع ۴۱۷ پژوهشگر مشارکت کننده در تولید مقالات؛ ۸۵ درصد را مردان و ۱۵ درصد را زنان تشکیل می دهند. از دلایل مشارکت کمتر زنان نسبت به مردان در تولید مقالات علمی این حوزه می توان به تعداد کمتر اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی زن در این حوزه نسبت به مردان (گرامی راد، محمدی و سرلک، ۱۳۹۳) و همچنین در اولویت بودن نقش مادری و پرداختن به امور خانواده در نزد زنان ایرانی اشاره کرد. البته میزان مشارکت کمتر زنان در تولید مقالات علمی در این حوزه تنها مختص این پژوهش نبوده بلکه نتایج سایر پژوهش ها از جمله پژوهش گرامی راد، محمدی و سرلک (۱۳۹۳) نیز که به تحلیل محتوای مقالات علمی حوزه های حسابداری و مالی در ایران پرداخته بودند، مؤید این مطلب است.

ارزیابی میزان مشارکت محققان در انتشار مقاله به صورت کار گروهی نشان داد که تنها ۳ درصد آثار دارای یک نفر نویسنده بوده و ۹۷ درصد حاصل کار گروهی بوده است. این بخش از یافته های پژوهش، با یافته های گرامی راد، محمدی و سرلک (۱۳۹۳) همخوانی دارد. ایشان نیز در گزارش خود میزان آثار تک نویسنده ای را در مقایسه با آثار دو یا سه نویسنده ای کمتر گزارش نموده اند. با توجه به این که پژوهش فوق نیز در حوزه حسابداری انجام شده است، بنابراین می توان نتیجه گرفت که متخصصین این حوزه گرایش زیادی به همکاری علمی و تألیف مشترک دارند.

یافته های مربوط به سهم هریک از دانشگاه ها و مراکز آموزشی در انتشار مقالات، نشان می دهد؛ دانشگاه شیراز با تولید ۴۸ عنوان مقاله و دانشگاه اصفهان با فاصله زیاد و تولید ۱۵ عنوان مقاله در صدر جدول قرار گرفته اند. قرار گرفتن دانشگاه شیراز در رتبه اول و با فاصله زیاد از سایر دانشگاه ها نشان از سوگیری مجله به سمت پژوهشگران دانشگاه شیراز دارد که از نکات ضعف مجله محسوب می شود. در صورتی که دانشگاه شیراز را استثنا بدانیم، به نظر می رسد پراکندگی خوبی بین دانشگاه ها در انتشار مقالات در این مجله وجود داشته است، به طوری که ۱۲۲ مقاله بعدی بین ۳۲ دانشگاه توزیع شده اند که به طور میانگین سهم هر دانشگاه ۳/۸ مقاله بوده است. از طرف دیگر، تعداد کم مقالات مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی با توجه به گستردگی و تعداد زیاد واحدهای آن از نکات جالب توجه در این پژوهش

است، به طوری که هیچ‌یک از واحدهای آن حتی در بین ۱۲ دانشگاه اول نیز قرار نگرفته‌اند. همچنین انتشار تنها دو عنوان مقاله از پژوهشگران دانشگاه تهران در این مجله نیز از دیگر نکات برجسته در این مجله بوده است.

بررسی گرایش‌های موضوعی مقالات نشان داد که بیشترین تعداد مقالات مربوط به موضوع حسابداری مالی و حسابرسی است و سهم سایر موضوعات اعم از حسابداری مدیریت، حسابداری رفتاری، آموزش حسابداری و حسابداری دولتی اندک است. این نتیجه با نتایج حاصل از پژوهش‌های مرادی و صفی‌خانی (۱۳۹۵) و گرامی‌راد، محمدی و سرلک (۱۳۹۳) در خصوص نشریات حسابداری همخوانی دارد. شاید دلیل انتخاب موضوعات مالی توسط پژوهشگران، ناشی از گوناگونی روش‌ها در این حوزه، مشکلات آموزشی، تقاضای اطلاعاتی از جمله؛ نیاز مدیران، حسابداران، حسابرسان مستقل، اعتباردهندگان، سرمایه‌گذاران، تحلیلگران مالی و تمام گروه‌های ذینفع و فعال در بازارهای پول و سرمایه، به شناسایی و پیش‌بینی آثار سیاست‌های مالی و روش‌های حسابداری برگزیده شده بر رفاه خویش و همچنین تقاضای دریافت اطلاعات مناسب از سوی ذینفعان به منظور کاهش ریسک، اصلاح تصمیم‌گیری و ایجاد منافع باشد (گرامی‌راد، محمدی و سرلک، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، علیرغم اینکه بخش اعظمی از اقتصاد کشور در دست دولت و یا نهادهای عمومی است، تعداد پژوهش‌های مربوط به این بخش در رتبه آخر قرار گرفته است. البته نتایج این بخش از پژوهش با بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه همخوانی دارد، شاید دلیل توجه کم محققان به حسابداری دولتی مربوط به ماهیت و پیچیدگی پژوهش در این حوزه، عدم دسترسی آسان به داده‌ها و عدم تعریف روشن و عملیاتی متغیرهای پژوهش باشد (گرامی‌راد، محمدی و سرلک، ۱۳۹۳)، درحالی‌که انجام پژوهش در این حوزه نقش مؤثری در تحلیل وضعیت مالی دستگاه‌های دولتی و نهادهای عمومی داشته و کمک شایانی به برنامه‌ریزی‌های آینده دولت خواهد نمود.

ارزیابی استنادات مقالات نشان می‌دهد، بیشتر پژوهشگران مجله به منابع لاتین استناد نموده‌اند تا به منابع فارسی. از دلایل این امر می‌توان به؛ استفاده پژوهشگران از مقالات لاتین به‌عنوان مقاله پایه، مقایسه نتایج مطالعات داخل کشور با مطالعات بین‌المللی توسط برخی از پژوهشگران و همچنین کمبود پژوهش‌های بکر و اصیل ایرانی در این حوزه اشاره کرد که

لازم است دست‌اندرکاران این حوزه با اتخاذ تدابیری، از جمله تشویق و ترغیب پژوهشگران جوان، راه را برای انتشار مقالات جدید پژوهشگران داخلی باز نمایند. با توجه به اینکه در ایران و بخصوص در مورد مجلات حسابداری، پژوهشی در رابطه با نوع استنادات مقالات صورت نگرفته است، به نظر می‌رسد بتوان نتایج این بخش از پژوهش را به کل مقالات حسابداری تعمیم داد.

پیشنهادها

مقالات مرتبط با تحلیل محتوای نشریات سالیان طولانی است که از سوی پژوهشگران برای انواع مجلات در سراسر دنیا نوشته می‌شود. هدف از نوشتن این گونه مقالات نیز دسته‌بندی موضوعی مقالات و شناخت نوع مطالب منتشر شده در آنهاست تا بدین ترتیب، ضمن شناسایی مسائل آن حوزه در یک دوره زمانی، زمینه هدفمند کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی فراهم شود و همچنین از این طریق به شناسایی ضعف‌ها و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی نیز کمک گردد؛ اما متأسفانه نگارش این گونه مقالات بخصوص در حوزه دانش حسابداری در ایران مغفول مانده و با بررسی صورت گرفته مشخص شد برای مجلات حسابداری تاکنون پژوهشی در این زمینه صورت نگرفته است؛ بنابراین ضروری است برای بهره‌مندی از نتایج این گونه پژوهش‌ها، پژوهشگران حوزه دانش حسابداری نیز همانند سایر پژوهشگران حوزه‌های مختلف اقدام به تحلیل محتوای مقالات مجلات مختلف حسابداری نمایند تا از این طریق بتوان چارچوب منسجمی از وضعیت موجود پژوهش‌های حسابداری را ترسیم و زمینه‌هایی را که مستعد بررسی و توجه بیشتر پژوهشگران است را شناسایی نمود و ضمن توسعه این پژوهش‌ها، کیفیت مقالات حسابداری انتشار یافته را نیز بهبود بخشید.

منابع

اعتمادی، حسین و فخاری، حسین. (۱۳۸۳). تبیین نیازها و اولویت‌های تحقیقاتی حسابداری، ارائه الگویی جهت همسویی تحقیقات، آموزش و عمل، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۳۵)، ۳-۲۷.

- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. (۱۳۷۵). کاربرد تحلیل محتوی در علوم اجتماعی، نامه علوم اجتماعی، ۸(۸)، ۹۱-۱۱۴.
- فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۷۶). آموزش، تحقیق و ترویج (تحلیل محتوای نامه علوم اجتماعی)، نمایه پژوهش، ۱(۲)، ۹۹-۱۱۴.
- قائدی، محمدرضا، گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی، فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۷(۲۳)، ۵۷-۸۲.
- عصاره، فریده. (۱۳۸۵). کتاب‌سنجی، دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد دوم، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی.
- گرامی‌راد، فاطمه؛ محمدی، مهدی و سرلک، نرگس. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای مقاله‌های مجلات علمی پژوهشی حسابداری و مالی منتشره بین سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۷، حسابداری مدیریت، ۷(۲۳)، ۱۰۵-۱۲۲.
- مرادی، محمد، صفی‌خانی، رضا. (۱۳۹۵). تحلیل پژوهش‌های حسابداری بخش عمومی در ایران و جهت‌گیری تحقیقات آتی، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۳(۴)، ۵۷۴-۵۴۷.
- نوروزی چاکلی، علی‌رضا. (۱۳۹۰). آشنایی با علم‌سنجی و مبانی، مفاهیم، روابط و ریشه‌ها. تهران: سازمان مطانعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- نوبخت، یونس. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران، حسابداری مدیریت، ۱۱(۳۹)، ۹۹-۱۱۳.
- نوبخت، یونس. (۱۳۹۸). بررسی تولیدات علمی حوزه موضوعی اخلاق در حسابداری، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۴(۳)، ۱۲۵-۱۳۲.

References

- Apostolou, B. Dorminey, J. W. Hassell, J. M. & Rebele, J. E. (2017). Accounting education literature review (2016), *Journal of Accounting Education*, article in press.
- Erserim, A. (2016). A review of audit literature in Turkey, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53(611), 29-38.
- YorkKenny, S. & Larson, R. K. (2018). A Review and analysis of advances in International accounting research, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 30(1), 117-126.

پرویشگاه علوم انسانی ومطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی